

PRIETENIA DINTRE LIVIU REBREANU ȘI DOCTORUL PITEȘTEAN VASILE TIȚESCU

ELENA ROTARU

Alegerea Argeșului ca loc de reședință de către Liviu Rebreanu nu a fost întâmplătoare. Soția sa, actrița Fanny Rădulescu, era originară din Pitești. Avea la Pitești un frate, avocatul Ionel Rădulescu - ajuns și prefect de Argeș - cu care Liviu Rebreanu s-a înțeles bine și împreună cu familia venea adesea în vizită, în casa acestuia. O soră a lui Fanny, Marioara, se va căsători cu dramaturgul Mihail Sorbul. Soții Sorbul aveau o casă de odihnă, modestă la Valea Mărului, Gălășești (Argeș) în care de asemenea familia Rebreanu venea în vizită. Cu prilejul acestor vizite la rudele prin alianță, Rebreanu a cunoscut multe familii piteștene, cu unele intrând în relații de amiciție. Una dintre familiile piteștene cu care L. Rebreanu a purtat o frumoasă prietenie până la sfârșitul zilelor sale, a fost familia dr. Vasile Tițescu.

Despre momentul cunoașterii celor doi avem două mărturii de la dr. Vasile Tițescu. Iat-o pe prima, ce datează din 1965, când s-au sărbătorit 80 de ani de la nașterea scriitorului și a apărut în revista „Tribuna” cu prilejul unui interviu cu dr. Tițescu, realizat de Augustin Buzura: „L-am cunoscut cu mult înainte de a-și cumpăra casa din Valea Mare. Plecasem în vizită la avocatul Ionel Rădulescu. Avea invitați foarte numeroși în ziua aceea. Printre ei am auzit că se găsea și Liviu Rebreanu. Îi cunoșteam foarte bine opera, eram entuziasmat și dată fiind împrejurarea, țineam mult să-l cunosc. La un moment dat am zărit un bărbat înalt, blond, prezentabil, mi-am luat inima în dinți:

„- Dumneavoastră sunteți Liviu Rebreanu ?”

„- Colonel Iosif Marinescu”, mi-a zâmbit cel interpelat. Făcusem o gafă, colonelul se distrase, dar până la urmă am fost prezentat marelui scriitor. În seara aceea am stat mult de vorbă... Mi-am făcut studiile la Cluj, am lucrat o perioadă în clinica profesorului Hațieganu, în anii imediat următori unirii Ardealului așa că, aveam multe subiecte de discuții... Pentru început două: Ardealul și medicina...¹

¹ „Tribuna”, *Amurgul lui Rebreanu*, 2. decembrie, 1965, p. 8.

Din „Mărturisirile“ lui Liviu Rebreanu știm că, neputând urma medicina care i-a fost dragă, a trebuit să aleagă între singurele două cariere pe care le putea urma fără nici un sprijin material de acasă: preoția și armata - preferând-o pe a doua, pentru că i s-a părut pe atunci mai compatibilă cu pasiunea scrisului, care îl ispita de mult.²

Și iată și cea de-a doua descriere a momentului întâlnirii doctorului Tițescu cu Liviu Rebreanu: „L-am cunoscut în anul 1928, am avut relații de familie, l-am cunoscut în zile de bucurii și de întristare, sănătos și suferind, i-am cunoscut truda în nopțile când scria, când se simțea mai inspirat, am avut greaua misiune să-l ajut, să-i alin suferințele, să-i dau sprijin medical și prietenesc după acel ianuarie 1944, când un examen radiologic mi-a scos în față boala necruțătoare, care avea să doboare pe falnicul bărbat.“³ Sunt cuvintele lui V. Tițescu din iulie 1974, notate în amintirile sale, care au intrat în posesia Muzeului Județean Argeș în 1995, grație unei donații făcute de Societatea de Radiologie, imagistică și medicină nucleară din România, cu ocazia Congresului Jubiliar de Radiologie - Centenarul Roentgen din 4-5 oct. 1995, care a avut loc la Pitești.

Una dintre personalitățile evocate cu acest prilej a fost și doctorul piteștean Vasile Tițescu și această evocare a fost determinată de faptul că dr. Tițescu a fost pionierul radiologiei argeșene.

Razele X Röntgen descoperite de fizicianul german la sfârșitul secolului XIX, dându-le și numele, au provocat un entuziasm, dus la delir printre oamenii de știință datorită lor realizându-se visul de veacuri al celor mai buni reprezentanți ai științei și practicii medicale, de a vedea organele interne și a urmări funcțiunile lor, devenind de la început unul din rarele mijloace întrebuințate în mod egal, în diagnosticul și tratamentul bolilor. Dr. Tițescu a aplicat radiologia pentru prima dată în orașul Pitești în ziua de 13 iulie 1927 - când așa cum mărturisește el „am executat prima radioscopie și prima radiografie cu aparate particulare, ce montasem în cabinetul meu medical din Pitești, str. Industriei, nr. 21“⁴. Doi ani mai târziu, în 1929, Spitalul din Pitești a fost dotat cu aparate pentru diagnostic și tratament cu raze X, cu care din 1936 a introdus și radioterapia, adică tratamentul cu raze X în unele boli: tumori, boli inflamatorii, boli de piele,... metodă care s-a popularizat repede prin rezultate bune, adesea spectaculoase.

Studiile temeinice făcute la Cluj, unde profesor de medicină internă i-a fost celebrul Iuliu Hațieganu, l-au ajutat să câștige toate concursurile la care s-a prezentat, optând în cele din urmă pentru Spitalul Militar din Pitești, apoi în urma examenului din anul 1936 - medic primar radiolog la Spitalul

² *Opere Alese*, vol. V, E.P.L., 1961, p. 270.

³ Muzeul Județean Argeș, *Colecția Istorie Modernă*, Fond Tițescu, nr. inv. 7507-7583.

⁴ *Ibidem*.

I.C. Brătianu din Pitești, unde a funcționat până în 1970 când s-a pensionat. Anul 1977 îl găsește însă, activ la Serviciul de Radiologie al Policlinicii cu Plată din Pitești. Am făcut această succintă prezentare a medicului Vasile Tițescu, pentru a se înțelege calitatea omului a cărui societate, Liviu Rebreanu și familia sa a căutat-o pe toată durata perioadei de la Valea Mare.

Relația de prietenie a fost cultivată de altfel de ambele părți. Medicul Tițescu era flatat - așa cum o mărturisește - de legătura strânsă cu o personalitate marcantă cum devenise Liviu Rebreanu după 1930, iar Liviu Rebreanu pe lângă faptul că descoperise un om sensibil și cultivat, cu care-i făcea plăcere să discute - ca orice om - avea nevoie de un medic curant atât pentru sine cât și pentru întreaga sa familie - și acesta să fie cât mai aproape de locuința sa din Valea Mare.

În legătură cu sensibilitatea și cultura sa, în memoriile lui Vasile Tițescu există date și informații utile unui cercetător interesat de istoria Piteștiului, cu descrieri de cartiere, de instituții, de atmosferă pur și simplu.

Ca piteșteancă, mi-a făcut plăcere să găsesc o descriere a zonei centrale a Piteștiului, pe care personal o cunosc din anii '50, anii copilăriei mele. Descrierea m-a emoționat și prin faptul că mi-am regăsit propriile mele amintiri, în cele ale doctorului Tițescu, deși între ele, ca timp, se situa mai mult de un sfert de veac. Iată câteva pasaje din „Memoriile“ doctorului Tițescu:

„Orașul, același cu Strada Mare, singura asfaltată, loc de plimbare și întâlnire în orele de după masă a burgheziei, funcționarilor, pensionarilor, ofițerilor, care în grupuri sau în cadrul familiilor, o măsurau în lungime de 4-5 ori, după care unii se retrăgeau în casele lor, alții, după ce își văzuseră rudele sau prietenii, mai ales bărbații intrați în cofetăria Borănescu pentru o prăjitură, o cafea sau o înghețată, alții pentru un aperitiv la „Splendid“, „Calul Bălan“, „Busuioc“, „Bălănescu“, „Lăzărescu“, „La Berbec“... localuri care erau bine asortate, cu vinuri bune și gustări alese, alții se duceau la Clubul ce era organizat la etajul actualului restaurant Argeș, pentru o partidă de tabinet, șah sau pocher, care era ocupația unor vicioși, ce își consumau serile și veniturile în acest local, în care erau pescuiți și unii naivi, negustori de cereale, veniți pentru afaceri comerciale la Pitești, de unde deseori plecau lefteri, fiindcă jucătorii de pocher erau organizați în grupe care știau să măsluiască cărțile“⁵

„Cei mai romantici se duceau cu trăsura peste pod, la Valea Mare, la restaurantul Călugăru, unde erau vinuri și mâncare alese, un lăutar gata oricând, adesea și o partiuză feminină (sic)... închegau petreceri care se terminau la răsăritul soarelui, în decor rustic natural“⁶

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

„Loc de plimbare era și grădina publică, mare pe atunci și cu plantații de arbori umbrși, cu chioșc pentru muzică militară, nu ciuntită cum a rămas astăzi.”⁷

Sunt amintite și cele trei cinematografe ale orașului și bineînțeles pădurea Trivale cu restaurantul care a ars, ca locuri mult vizitate de piteșteni și nu numai. Țițescu prinde în amintirile sale și partea cealaltă a vieții, cea de muncă, de alergătură zilnică după mijloacele necesare traiului de zi cu zi - pe care o caracterizează drept „o luptă pentru a câștiga bani și acumulări de avere sub orice formă: case, vii, numerare...”⁸

Prietenia celor doi este atestată nu numai de amintirile doctorului Țițescu, dar și de cele ale lui L. Rebreanu. În „Jurnalul” său publicat în două volume la Editura Minerva, în anul 1984, sunt făcute dese trimiteri la medicul Țițescu. Iată câteva exemple: Vineri 8 ianuarie 1932 „Fanny a vrut să vină aici dr. Țițescu. L-am adus. Nu e nimic deosebit, dar ea e prea nervoasă. I-a mai prescris niște medicamente și astfel s-a potolit.”⁹ Sâmbătă 16 nov. 1935. „Fanny bolnavă de amigdalită... Seara dr. Țițescu la Fanny.”¹⁰ Marți 31 dec. 1935. „De ieri, luni, urmez un tratament, indicat de dr. Țițescu. M-a examinat sâmbătă și mi-a găsit un emfizem incipient pe care vrea și speră să-l înlăture.”¹¹

Falea Mare-Podgorița, circa 1937. Rândul de jos: prima din stânga, Carmen, sica dr. Țițescu, a treia, Puia Florica Rebreanu. În picioare: a patra din stânga, soția dr. Țițescu, al șaselea dr. V. Țițescu, al șaptelea, L. Rebreanu. Colecția Muzeului Județean Argeș, nr. inv. 1135, Casa Memorială L. Rebreanu

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Jurnal I, Ed. Minerva, București, 1984, p. 270.

¹⁰ Ibidem, p. 297.

¹¹ Ibidem, p. 298.

Sau într-o scrisoare aflată în păstrarea dr. Tițescu și publicată în „Tribuna“ același număr din 2 decembrie 1965:

„Valea Mare, 14 martie 1939

Scumpe Doctore,

De câteva zile ne aflăm aici împreună cu Puia care face o convalescență după o gripă rebelă și îndelungată. Deși se află în cura profesorului Mante aş ține foarte mult s-o vezi și D-ta, în care am o încredere specială. Cum însă n-am aici mașina, ar trebui să exagerezi amabilitatea să te deplasezi cu mașina d-tale, sau eventual pe cheltuiala mea cu una de piață. La orice oră ești binevenit toată ziua și așteptat cu drag ca totdeauna.

Al Dumitale

Liviu Rebreanu

De asemenea, în patrimoniul Casei Memoriale „L. Rebreanu“ din Valea Mare există multe fotografii, făcute în general la Valea Mare, unde alături de membrii familiei Rebreanu, apar soții Tițescu și fetița lor (pe atunci) Carmen. Ultimele rânduri scrise de Rebreanu sunt adresate doctorului Tițescu și biletul respectiv, se află de asemenea, expus la Valea Mare. Mai ales, din ianuarie 1944 și până la sfârșitul său prematur de la 1 septembrie, legătura lor a fost extrem de strânsă.

I-a fost dat doctorului Tițescu să-i descopere acel cancer pulmonar, la începutul lui ianuarie 1944, când Rebreanu îl vizitează în locuința din Pitești, conducându-și mașina singur și probabil încercând să disimuleze propria îngrijorare, îi cere o consultație pentru respirația grea, căpătată în urma unor inhalatii prescrise de dr. Predescu din București. De altfel, trebuie spus, că o răgușeală permanentă, uneori însoțită de febră începuse să-l îngrijoreze încă de prin anii 1935-1936. Însemnările sale din „Jurnalul de la vie“ amintesc foarte des, aceste neplăceri și controalele permanente fie la dr. Tițescu, fie la doctori celebri la vremea respectivă, în București, ca Nanu-Muscel, Vasile Voiculescu, etc. Vasile Tițescu i-a atras atenția la controalele radiologice făcute să nu mai fumeze. La care Liviu Rebreanu a răspuns zâmbind: „- Mă doctore - noi oamenii de artă, e bine să murim în perioada când creăm. Nu trebuie să ajungem niște ramoliți, niște fosile vii...“¹²

Examenul radiologic efectuat de V. Tițescu la începutul lui ianuarie 1944 i-a arătat acestuia gravitatea stării în care se găsea L. Rebreanu, căruia i-a spus că prezintă o umbră în pulmonul drept, interpretată de doctor și ulterior de un consult de medici din București, ca fiind un chist operabil și aceasta numai pentru menajarea bolnavului și a familiei față de un diagnostic fatal. Oarecum resemnat, Rebreanu și-a reluat cu menajamente ocupațiile, plecând la București. Aici, este surprins de bombardamentul din 4 aprilie 1944. Rebreanu

¹² „Tribuna“, *Amurgul lui Rebreanu*, 2 dec. 1965, p. 8.

avea o stare gripală la care s-a adăugat efectul deprimant al bombardamentului. Întreaga familie, timorată hotărâște să vină pe căi ocolite la Valea Mare. Dr. Țițescu este chemat în grabă. Starea sănătății lui Rebreanu este calificată drept foarte gravă de către medic: „febră, se asfixia, tușea, respirație grea, cu o paloare cadaverică, cu focare de bronhopneumonii în ambii plămâni”.¹³ Dr. Țițescu îi aplică un tratament intensiv cu medicamentele existente la acea dată, când nu se foloseau antibiotice, control medical zilnic, prelungit.

În urma tratamentului, însoțit de repaos, aer curat și îngrijirile familiei, focarele de congestie pulmonară s-au resorbit, febra a cedat, bolnavul simțindu-se tot mai bine. Vizitat la Valea Mare de profesorii dr. Nicolae Gh. Lupu și Bazil Teodorescu, aceștia confirmă starea mai bună a sănătății, ceea ce reconfortează întreaga familie.

Din păcate, preocupat de ideea de a-și relua funcția de Director General al Teatrului Național, ocupație care-i asigura existența bănească, fără consimțământul doctorului Țițescu pleacă la Pucioasa cu mașina, unde dorea să-l întâlnească pe ministrul Ion Petrovici - refugiat acolo - și de care depindea numirea directorului Teatrului Național și căruia voia să-i demonstreze că este apt de muncă.

Călătoria în condiții grele, a fost un adevărat dezastru. Consultat la înapoiere, starea lui era cu totul schimbată în rău. Tratamentul intensiv nu a mai dat rezultate, vizitele doctorului devenind îngrozitoare pentru el, trebuind să-i dea speranțe unui bolnav care înțelesese despre ce este vorba.

Ultima vizită a fost cea din seara zilei de 31 august, când Rebreanu i-a făcut impresia unui om care-și dădea seama că sfârșitul se apropie...

În aceeași noapte, la ora 2, înconjurat de familie și în prezența prietenului Ludovic Dauș, Rebreanu se stinge din viață.

Interesant este faptul că V. Țițescu n-a mai dorit ani de zile să revadă aceste locuri în care murise marele său prieten. Așa cum se întâmplă multor oameni - moartea unui semen drag, dându-le sentimente de reținere față de locurile unde s-au simțit bine cu cei dispăruți, așa și V. Țițescu mărturisește că aproape 26 de ani s-a temut de revederea casei Rebreanu - revedere ce-i putea împropăta tristețea ultimelor zile trăite de Rebreanu la Valea Mare. Odată ajuns totuși aici - la trei ani după deschiderea Casei Memoriale - gândurile l-au dus spre momentele plăcute și mai ales triste, trăite la Valea Mare, ceea ce îi dă prilejul evocării personalității lui L. Rebreanu: „Revăd în umbră ca pe o fantomă pe bărbatul înalt, cu înfățișare distinsă, cu părul blond pieptănat cu o buclă pe fruntea senină, cu ochii albaștri mari, cu zâmbetul luminos. Vorbea cu o voce caldă, ușor răgușită, plăcută, fără gesturi. Era bun, blând, cu multă răbdare, avea multă răbdare în conversație, evita întrebuintarea cuvintelor pompoase și radicale, era ușor de înțeles de orice interlocutor. Nu-i plăcea să se

¹³ Muzeul Județean Argeș, *Colecția Istorie Modernă*, Fond Țițescu, nr. inv. 7507-7583.

vorbească despre el, avea o timiditate înnăscută, făcea abstracție de meritele sale, de reputația sa literară. Indiferent cu cine vorbea, avea răbdare să asculte cu atenție și bunăvoință“.

Amintirile lui V. Tițescu despre Liviu Rebreanu, intrate în colecția Muzeului Județean Argeș, se constituie într-o mărturie extrem de valoroasă. Ele provin de la un om cultivat și care l-a cunoscut foarte bine pe Liviu Rebreanu de-a lungul a 16 ani, portretul făcut de dr. Tițescu completând și confirmând, în același timp, pe cele deja existente în lucrările consacrate vieții și operei lui L. Rebreanu.